

Elma Korić

ULOGA FERHAD-BEGA SOKOLOVIĆA U UTVRĐIVANJU GRANICA IZMEĐU OSMANSKOG CARSTVA I MLETAČKE REPUBLIKE NAKON ZAVRŠETKA KIPARSKOG RATA 1573. GODINE

Sažetak

Rad predstavlja analizu djelovanja Ferhad-bega Sokolovića, prvo kao sandžakbega Kliškog sandžaka, a zatim i Bosanskog, u procesu utvrđivanja granične linije nakon potpisivanja separatnog mirovnog sporazuma između Mletačke republike i Osmanskog carstva po završetku Kiparskog rata, u martu 1573. godine, kao i u ponovnim aktivnostima u vezi s tim koje su trajale do 1575. godine. U radu su korišteni podaci iz literature kao i originalni osmanski dokumenti te nekoliko dokumenata iz Državnog arhiva u Veneciji.

Ključne riječi: *Osmansko carstvo, Ferhad-paša Sokolović, Kiparski rat, vojna historija*

Osvajanje mletačkog otoka Kipra događaj je koji je obilježio vladavinu sultana Selima II (1566–1574). Otok Kipar odavno je bio ‘trn u oku’ Osmanlijama, jer je bio u rukama Mletačke republike, a leži neposredno pred osmanskom obalom Male Azije i Sirije.¹ Nakon izdate fetve šejhul-islama Ebus-Suud-efendije, sultan Selim II odlučio je s velikom flotom krenuti u pohod na Kipar, 15. maja 1570. godine. Papa Pio V, zaneseni “borac protiv nevjernika Turaka” za borbu protiv Osmanlija obrazovao je tzv. Svetu ligu zapadnog kršćanstva. U tu ligu uspio je uvući Mletačku republiku i Kraljevinu Španiju, ali nijednu drugu veću evropsku državu.²

Poslije temeljitih priprema obiju protivničkih mornarica došlo je do pomorske bitke 7. oktobra 1571. godine u Patraskom zaljevu. Bitka je ime dobila po Lepantu, kako su Mlečani nazivali stari Naupaktos, koji se nalazio do samog izlaza iz Korinskog zaljeva, na njegovoj sjevernoj obali, jer se tu okupljala osmanska mornarica prije sukoba. Osim toga, Mlečani su Korintski

1 Fernand Braudel, *Sredozemlje i sredozemni svijet u doba Filipa II*, 1. svezak, Zagreb, 1997, str. 200.

2 Grga Martić, Uvodna riječ u: *Lepantska bitka 1571. godine (Lepantska bitka: udio hrvatskih pomoraca u lepantskoj bitki 1571. godine)*, Zadar, 1974, str. 8.

zaljev nazivali Lepantski zaljev (*Golfo di Lepanto*). Konačan ishod bitke bio je 25.000 poginulih Osmanlija, 8.000 poginulih kršćana i oko 15.000 zarobljenika. Nakon nekoliko godina, 7. marta 1573. godine, došlo je do separatnog mira između Osmanskog carstva i Mletačke republike. Mletačka republika izgubila je Kipar, priznala staru granicu prema Osmanskom carstvu u Dalmaciji i Albaniji i obavezala se platiti Osmanlijama 300.000 dukata.³

Mlečani su posredovanjem posebnog izaslanika Francuza De Nouaillesa zatražili primirje, dok je veliki vezir Carstva Mehmed-paša Sokolović za sporazum odredio liječnika Salamona Natana Eškenazija. Činjenica da su Mlečani potpisali separatni mir s Osmanlijama izazvala je veliko nezadovoljstvo i ogorčenje u Rimu i Španiji. Taj gest svoje Serenissime pravdao je mletački poslanik pred papom govoreći o velikom gubitku sredstava i ljudstva koje je Venecija izgubila, te strahu od veće štete. Uvjeti mira bili su takvi da je jedan savremenik izjavio da je izgledalo “kao da su Turci, a ne Liga pobijedili kod Lepanta”.⁴

U pismu španskog špijuna Luisa de Portilla iz Dubrovnika, od 3. decembra 1572. godine, između ostalog, stoji: “Mehmed-paša je s Mlečanima opet pregovarao o miru... Mirovni sporazum o kojem javlja ne traže Mlečani nego sultan, ali on to predstavlja kao želju Mletaka. Uz ovo pismo šalje i pismo stonskog biskupa Veličanstvu. Stonski biskup njegov je gorljiviji sluga.”⁵ U izvještaju koji je iz Dubrovnika poslat nakon potpisivanja sporazuma, španski špijun dojavljuje da su “Turci Mlečanima obećali vratiti granična područja koja su okupirali u Dalmaciji te područja koja pripadaju Zadru, ali to je bilo samo da ih navedu da potpišu mir.”⁶

U ovo vrijeme, na južnoj granici Kliškog sandžaka, nasuprot mletačkim posjedima u Dalmaciji, neprestano je vođen pravi mali rat. Kada je riječ o ovom području, treba napomenuti da su u prvoj i drugoj polovini 16. stoljeća “ostaci ostataka Hrvatske” bili podijeljeni. Otoci i obala, koji su pod ugarskim kraljevima bili njezin integralni dio, od 1420. godine došli su pod nadzor Mletačke republike koja je dobila veći dio te regije. Dalmacija je i za Osmansko carstvo i za Mletačku republiku bila sporedno ratište. Obje zaraćene strane vođenje ratnih operacija povjerile su lokalnim upravnicima, Osmanlije sandžakbegu Kliškog sandžaka Ferhad-begu Sokoloviću, a Venecija knezovima dalmatinskih gradova. Osmanlije su angažirali i timarnike na granici s mar-

3 Ibid, str. 10.

4 Eduard Peričić, “Prinos pomoraca iz Kopra, Cresa, Krka i Raba na svojim galijama u Lepantskoj bitki”, u: *Lepantska bitka 1571. godine (Lepantska bitka: udio hrvatskih pomoraca u lepantskoj bitki 1571. godine)*, Zadar, 1974, str. 90.

5 Mirjana Polić-Bobić, *Među križom i polumjesecom: dubrovačke dojave Španskome dvoru o Turcima u XVI. stoljeću*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2000, 158.

6 Ibid, str. 208.

tolosima, dok je Venecija osim malog broja nesigurnih najamnika angažirala lokalne prebjege ili uskoke iz zaleđa.⁷

Ferhad-beg Sokolović, koji se nalazio na funkciji sandžakbega Kliškog sandžaka od jeseni 1566. do proljeća 1573. godine, u toku trajanja Lepantske bitke i Kiparskog rata poduzeo je niz vojnih operacija u dalmatinskom zaleđu. Borbe u Dalmaciji počele su napadom Ferhad-begovih vojnih jedinica na Šibenski kotar. Vršeni su stalni napadi i na Split, a prilikom prodiranja do Zadra osvojen je Zemunik i opsjedan Novigrad. S druge strane, Mlečani su bezuspješno opsjedali Klis, Makarsku i Novi, a nakratko su zauzeli tvrđave Kamen i Solin, te Skradin.⁸ Tvrđave koje je Ferhad-beg osvojio u ovom periodu, zajedno s njihovom okolicom, bile su priključene Kliškom sandžaku čime je značajno proširen teritorij Osmanskog carstva. Ove Ferhad-begove aktivnosti bile su direktan odraz konstantnih napora Porte da pomjeri graničnu liniju Osmanskog carstva na ovim područjima ka sjeverozapadu, bliže Beču, prijestolnici Habsburške monarhije, "bedema kršćanstva". Međutim, ovom će prilikom biti više riječi o onim Ferhad-begovim aktivnostima koje su bile neposredno u vezi s potpisivanjem mirovnog sporazuma i razgraničenjem u Dalmaciji, u kojima je on, prvo kao kliški, a zatim i kao bosanski sandžakbeg, odigrao glavnu ulogu.⁹

O kliškom sandžakbegu Ferhad-begu Sokoloviću i njegovim aktivnostima u ovom periodu osmanski historičar Ibrahim Alajbegović Pečevića ovako piše: "Ferhad-paša je amidžić velikog vezira Mehmed-paše Dugog i dok je veliki vezir bio u životu, on je bio ulufedžibaša. Onda je postao valija Kliškog sandžaka. U vrijeme kada je osmanska mornarica poražena, kako se nalazio u tom kraju, osvojio je Zemunik, Ozren, Brodin, Trogir¹⁰ i druge tvrđave u blizini velike tvrđave Zadar koja pripada Veneciji, a zatim je više puta potu-

7 Ante Usmiani, "Sudbina zadarske galije predviđene za bitku kod Lepanta", u: *Lepantska bitka 1571. godine (Lepantska bitka: udio hrvatskih pomoraca u lepantskoj bitki 1571. godine)*, Zadar, 1974, str. 106.

8 Seid M. Traljić, "Tursko-mletačke granice u Dalmaciji u XVI i XVII stoljeću", u: *Radovi Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru*, sv. XX, Zadar, 1973, str. 451. (dalje: S. Traljić, *Tursko-mletačke granice*).

9 Ismail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III cilt, 2 kısım, TTK, Ankara, 1954, str. 24. Jedan prijepis ahdname, sporazuma, od 14. zulkade 980/19. marta 1573. godine, nalazi se u 21. knjizi Mühimme Deftera (dalje: MHM) u Başbakanlık Osmanlı Arşivi (dalje: BOA) u Istanbulu. I Hammer o tome piše: "Tako je u martu 1573. godine došlo do posredovanja oko razgraničenja na dalmatinskoj granici. Konzul Soranzo i Ferhad-paša od Bosne išli su tamo kao povjerenici. Nakon duge natege oko sela što su pripadala Zadru, Šibeniku i Zemuniku, Venecijanci su konačno dobili pedeset zadarskih i trideset šibeničkih." Joseph von Hammer, *Historija Turskog/Osmanskog Carstva 2*, prijevod Nerkez Smailagić, Zagreb, 1979, str. 44.

10 Ferhad-beg nije nikada osvojio Trogir, ali jeste prostran teritorij u njegovu zaleđu.

kao neprijateljsku vojsku. Onda kada je sklopljen mir s Venecijom, utvrđena je granica između dviju država.”¹¹ U svojoj *Historiji* Muvekkīt kaže sljedeće: “...Tada su se nevjernici predali i pristali da s Ferhad-pašom zakluče mir i da se prema njegovoj želji odredi granica. Ferhad-paša je stao na morskoj obali i bacio topuz koji je imao u ruci rekavši: ‘Od mjesta gdje je topuz pao naovamo naše je!’, i tako odredio granicu, pa su, na taj način, granični znaci postavljeni.”¹²

Navedeni mirovni sporazum između Osmanskog carstva i Mletačke republike iz 1573. godine sličan je onome iz 1540. godine. Zaključen je po načelu da svako zadrži što je u tom momentu držao, s tim što je Republika morala platiti 300.000 dukata na ime otkupa za 50 sela oko Zadra, 30-ak oko Šibenika i za Posedarje. Pri sklapanju mira ugovoreno je da granica bude uspostavljena kakva je bila prije rata.¹³ Nakon potpisivanja sporazuma, bilo je potrebno utvrditi osmansko-mletačku granicu u Dalmaciji, oko čega su se bila pojavila neslaganja. U pregovorima koji su u vezi s tim vođeni, osmansku stranu predstavljala je delegacija na čijem je čelu bio tada već bosanski sandžakbeg Ferhad-beg, kao i nekoliko kadija, a na drugoj, mletački izaslanik Aloisio Grimani i konzul Soranzo.¹⁴ Mlečani su insistirali na predratnim međama, a članovi komisija radili su na osnovu instrukcija iz hudžeta, gdje je navedeno 51 selo koje su Mlečani prisvojili (Posedarje, Lupoglavić, Badnji, Ražance, Dobro Polje...). Krajem decembra načinjen je podroban opis granice.¹⁵

- 11 Ibrahim Alajbegović Pečević, *Historija I (1520–1576)*, Predgovor, prijevod i bilješke Fehim Nametak, El-Kalem – Orijentalni institut, Sarajevo, 2000, str. 372. (dalje: Pečevića, *Historija I*).
- 12 Salih Sidki Hadžihuseinović Muvekkīt, *Povijest Bosne*, 1. tom, El-Kalem, Sarajevo, 1999, str. 304.
- 13 Frane Dujmović, “Šibenčani i njihova galija u Lepantskoj bitki”, u: *Lepantska bitka 1571. godine (Lepantska bitka: udio hrvatskih pomoraca u lepantskoj bitki 1571. godine)*, Zadar, 1974, str. 128.
- 14 Yılmaz Öztuna, *Büyük Osmanlı Tarihi*, 3. cilt, Istanbul, 1994, str. 166.
- 15 Bogumil Hrabak, “Vlaška i uskočka kretanja u severnoj Dalmaciji u XVI stoleću”, u: *Benkovački kraj kroz vijekove, Zbornik 2*, Benkovac, 1988, str. 247. Za detaljniji uvid u granične linije između Mletačke republike i Osmanskog carstva na ovom području nakon Karlovačkog mira 1699. godine kao i u ubikaciju lokaliteta koji se u mirovnom ugovoru spominju, vidjeti: Ešref Kovačević, *Granica Bosanskog pašaluka prema Austriji i Mletačkoj republici po odredbama Karlovačkog mira*, Sarajevo, 1973. Osim toga, osmansko-mletačke ahdname tema su neobjavljenog magistarskog rada Meryem Kačan, *XVI ve XVII yüzyıllarda Osmanlı-Venedik Ahidnameleri*, Istanbul, 1995, kao i brojnih drugih autora: Maria Pia Pedani, “Beyond The Frontier: The Ottoman-Venetian Border in the Adriatic Context from the Sixteenth-Eighteenth Centuries”, in *Zones of Fracture in Modern Europe, Baltic Countries-Balkans-Northern Italy*, Ed. Almut Bues, Wiesbaden, 2005; Alpay Bizbirlik, “Osmanlı-Venedik ilişkileri ve XVI yüzyılın başlarında Adriyatik bölgesindeki sınırlarda yaşanan bazı sorunlar üzerine”, u: *OTAM*, 26/2009, Ankara, 2011, 41–54. itd.

Stvarni teritorijalni gubitak za Veneciju bio je samo Zemunik.¹⁶

Na osnovu jednog dokumenta iz Državnog arhiva u Veneciji, iz druge dekade ševala 965. godine (27. juli – 5. august 1558), vidimo da su još u vrijeme sultana Sulejmana upućivane naredbe kliškom sandžakbegu Ferhad-begu u vezi s Morlacima, kao i s granicama na tom području te u vezi s 33 sela iz šibenskog kraja.¹⁷ Od tada, ustvari, i kreće polemika u vezi s navedena 33 sela u šibenskom kraju, koju kroz izvore možemo pratiti i u narednim godinama. Naredni dokument u vezi s ovim pitanjem jeste ferman upućen kliškom sandžakbegu Ferhad-begu, kojim se on obavještava da će biti istraženi uzroci nesporazuma s mletačkim zvaničnicima koji su se žalili zbog iseljavanja nekih Vlaha koji su živjeli u tri sela u šibenskom području: Radošić, Trolokve i Suhi Dol. Ovaj je dokument također iz Državnog arhiva u Veneciji, a datira iz marta 1559. godine.¹⁸ Pitanje spornih posjeda i kasnije se provlači kroz mnoge dokumente kako osmanske tako i mletačke. U Trogirskom kotaru bilo je samo nekoliko sela koja su držali Morlaci, osmanski podanici, koji su davali dio prihoda svojim gospodarima na osmanskoj strani, a i bivšim vlasnicima iz Trogira. Oni su se na području Trogira naselili još prije osmanskih prodiranja na ove prostore, a tad su već bili razlog mnogih razmirica na granici.¹⁹

Pred sam kraj Kiparskog rata, bosanski sandžakbeg Mehmed-beg Sokolović²⁰ premješten je u Carigrad za dvorskog lalu. Njegov je položaj dodijeljen

16 Zemunik je pod osmansku vlast dospio tek krajem Kiparskog rata i nalazio se na području koje je bilo veoma izloženo ratnim dejstvima. Status kasabe ovaj je grad dobio tek nakon što je tadašnji kliški sandžakbeg Ferhad-beg Sokolović u njemu podigao džamiju. Nakon toga dolazi do ubrzanog razvoja ovoga grada, te u 16. stoljeću Zemunik postaje “grad s najvećim brojem građana u dalmatinskom dijelu Krčkog sandžaka.” Kornelija Jurin-Starčević, “Islamsko-osmanski gradovi dalmatinskog zaleđa: prilog istraživanju urbanog razvoja u 16. i 17. stoljeću”, u: *Radovi*, vol. 38, Zavod za hrvatsku povijest, Zagreb, 2006, str. 124.

17 Pedani-Fabris, Maria Pia, *I “Documenti turchi” dell’Archivio di Stato di Venezia. Inventario della miscellanea, con l’edizione dei registi di Alessio Bombaci*, Istituto poligrafico Zecca dello Stato, Roma, 1994, str. 185. (dalje: M. P. Pedani, *Documenti turchi*). 185. Ovim problemom bavi se i Snježana Buzov u radu: “Vlaška sela, pašnjaci i čifluci: krajolik osmanlijskog prigraničja u 16. i 17. stoljeću”, u: *Triplex Confinium (1500–1800): ekohistorija*, Zagreb – Split, 2003. (dalje: S. Buzov: *Vlaška sela*).

18 M. P. Pedani, *Documenti turchi*, str. 186. i 187; M. Tayyib Gökbilgin, “Venedik Devlet Arşivindeki Vesikalari Külliyyatında Kanuni Sultan Suleyman Devri Belgeleri”, u: *Belgeler*, 2, TTK, Ankara, 1964, str. 180–181.

19 S. Traljić, *Tursko-mletačke granice*, str. 450.

20 Lala Mehmed-paša Sokolović imenjaka je svog rodaka, velikog vezira. Odgojen je na osmanskom dvoru, gdje je prvo stekao zvanje mirahora. Nakon toga, u više navrata, obavljao je funkciju bosanskog sandžakbega s prekidima, od 1566. do 1573. godine. Brat je poznatijeg Mustafa-paše, budimskog beglerbega, ubijenog 1578. godine. Bio je veliki vezir od 1604. do smrti 1606. godine. Behija Zlatar, “O nekim muslimanskim feudalnim porodicama u Bosni u XV i XVI stoljeću”, u: *Prilozi Instituta za istoriju*, 14–15, Sarajevo, 1978, str. 117.

dotadašnjem kliškom sandžakbegu, Ferhad-begu Sokoloviću. Budući da je ahdnama, odnosno mirovni sporazum s Mletačkom republikom potpisan u martu 1573. godine, izgleda da je prva aktivnost novog sandžakbega Bosanskog sandžaka Ferhad-bega Sokolovića bila mirovna. Iz izvora saznajemo da su mu neke instrukcije u vezi s navedenim pitanjem bile poslate još dok je bio sandžakbeg Kliškog sandžaka.²¹ U jednoj naredbi kliškom sandžakbegu šalju se tačna uputstva kako da postupa u vezi s utvrđivanjem granica: “Mletački konzul u Mojoj sretnoj prijestonici podnio je molbu sljedećeg sadržaja: izaslanici venecijanskog dužda zalagali su se za mir i primirje, poslali su kao izaslanici u moju Prijestonicu moleći za mir, pa je uz još neke uvjete potpisan mirovni sporazum, s tim da se popišu do sada osvojene tvrđave i kasteli prema staroj granici, da se tačno odredi odakle dokle je granica, s kojim tvrđavama i kastelima tačno graniče sa suprotne strane, da se sve jasno zapiše i ozvaniči. U vezi s tim ne smije biti kašnjenja niti odlaganja.” U nastavku teksta spominje se i Ferhad-begov *arz* koji je uputio Porti sa zahtjevom da mu se dopusti popravak tvrđave Vrpoljica, za šta mu je ovom prilikom izdata carska dozvola, kao i dozvola da popravi druge tvrđave ukoliko je potrebno, radi očuvanja mira, s tim da on podmiri troškove navedenih popravki. Budući da je u prijestolnicu već ranije bio poslat spisak osvojenih tvrđava, on se ponovo vraća Ferhad-begu sa zahtjevom da ga on dodatno pregleda i po potrebi izvrši prepravke, odnosno da kaže koje su od njih u sukobima porušene.²² U sljedećoj naredbi kliškom sandžakbegu šalje mu se obavijest da je ranijom carskom odlukom bila odobrena njegova molba za popravak nekih porušениh tvrđava. Uz to se, opet, dodaje i informacija o potpisivanju mirovnog sporazuma: “...U moju Uzvišenu Prijestonicu stigli su mletački zvaničnici, čija je molba za potpisivanje primirja prihvaćena od mog Uzvišenog Prijestolja. Ako na tvojoj teritoriji ima nekih promjena... naređujem da i ti također pogledaš uvjete i članove mirovnog sporazuma.” Međutim, s obzirom na razvoj navedene situacije, sada mu se naređuje da “obustavi popravku spomenutih tvrđava i kastela, preostala sela i oblasti ostavi prema starom sporazumu i da se više u to ne miješa. (?)”²³ Nedugo nakon toga, u isti muhimme defter, odmah uz regeste ovih naredbi, prepisan je i navedeni mirovni sporazum u osnovnim crtama.²⁴ Sljedeća naredba Ferhad-begu Sokoloviću upućena mu je kao bivšem kliškom i aktuelnom bosanskom sandžakbegu. Međutim, ova naredba nije u vezi sa situacijom u Kliškom sandžaku.²⁵

21 BOA, MHM 24, 561.

22 BOA, MHM 21, 224.

23 BOA, MHM 21, 269.

24 BOA, MHM 21, 404.

25 BOA, MHM 21, 430.

Iz osmanskih dokumenata vidi se da je Ferhad-beg započeo s učešćem u navedenim pregovorima i utvrđivanju tačne granice između dviju imperija još dok je bio kliški sandžakbeg, a te je aktivnosti nastavio i kao sandžakbeg Bosanskog sandžaka. Po svoj prilici, nakon završetka Kiparskog rata izvršena su dva mletačko-osmanska razgraničenja u Dalmaciji. Prvo razgraničenje obavio je sam, bez mletačkih predstavnika, tada već bosanski sandžakbeg Ferhad-beg Sokolović, najvjerojatnije u junu 1574. godine, a pripreme aktivnosti u vezi s tim trajale su još od završetka ratnih zbivanja u martu 1573. godine. Prema dogovoru o razgraničenju Ferhad-beg je izradio ispravu u kojoj su opisane granice.²⁶ U ispravi koju je koristio Omašić nazivi lokaliteta su vrlo iskrivljeni zbog toga što su ove isprave u originalu bile napisane na osmanskom jeziku pa tek onda prevedene na italijanski, što često uzrokuje mnoge zabune.²⁷

Sljedeći proces u vezi s ovim razgraničenjem odvijao se nešto kasnije. Naime, mletački izaslanici ponovo su se žalili da je Ferhad-beg Zadru, Šibeniku, Splitu i Trogiru oduzeo velike dijelove njihova teritorija. U jednoj naredbi Ferhad-bega izvještavaju s Porte da se mletački izaslanici ponovo žale zbog gubitka Posedarja.²⁸ Porta se onda složila da se te granice iznova povuku uz sudjelovanje mletačkog i osmanskog povjerenika. U toku pregovora Mletačka je vlada ovaj put nastojala novcem i drugim sredstvima postići za sebe povoljniju graničnu liniju i zadržati sve što je imala prije rata, ali joj to ovom prilikom nije uspjelo. U tom je poslu za Mlečane radio i poznati splitski trgovac Danijel Rodriga²⁹, osnivač splitske skele. Međutim, ni njegovoj vještini nije pošlo za rukom potkupiti sultanova predstavnika u tom poslu, bosanskog sandžakbega Ferhad-bega Sokolovića. On je bio uporan i dosljedno je branio interese sultana te nije popuštao ni pedlja. Zato je granica

26 Vjekoslav Omašić, *Mletačko-tursko razgraničenje na trogirskom području nakon Ciparskog i Kandijskog rata i njegove posljedice*, Muzej grada Trogira, sv. 1, Trogir, 1971, str. 13. (dalje: Vj. Omašić, *Mletačko-tursko razgraničenje*). Nažalost, nisam uspjela pronaći originalni dokument na osmanskom jeziku. Omašić se koristio ispravom prevedenom s osmanskog na italijanski jezik, i to onim dijelom koji se odnosi na trogirski teritorij. Sigurno negdje u tapu tahrir defterima Kliškog sandžaka iz navedenog perioda postoje određene napomene i zabilješke kako u vezi s razgraničenjem tako i o pojedinim lokalitetima koji su u vezi s ovim granicama.

27 Ibid.

28 BOA, MHM 24, 292.

29 Daniel Rodriga poznati je splitski trgovac, koji se nakon progona Jevreja iz Portugala nastanio u Splitu. Rodriga je mletačkim vlastima predložio gradnju velikog lazareta u Splitu, a zauzvrat je tražio zaklon za jevrejske izbjeglice. Uz odobrenje Senata u Veneciji, uspostavio je slobodnu luku u Splitu, nakon čega su se Jevreji obogatili u putovanjima do osmanskih teritorija u susjednim balkanskim zemljama i izvozom robe u Veneciju. Snježana Perojević, *Split – izgradnja lazareta*, neobjavljeni magistarski rad. http://www.arhitekt.hr/xsite/_hr/znanost/nakladnistvo/Prostor/125/125_09_perojevic.pdf

opet ispala veoma nepovoljna za Mletačku republiku, osobito zbog blizine njezinim najvažnijim gradovima na morskoj obali.³⁰

Bosanskom sandžakbegu Ferhad-begu, kao i sandžakbegu Kliškog sandžaka te sarajevskom i kliškom kadiji, ponovo se šalju instrukcije u vezi s različitim detaljima sprovođenja navedenog mirovnog sporazuma. U jednoj od njih stoji: “U vrijeme dok si još bio kliški sandžakbeg slate su ti naredbe da, budući da je s Mlečanima potpisan mir, ti utvrdiš granicu, i zajedno sa za to ovlaštenim kadijama, kao i predstavnicima druge strane, popišeš sve tvrđave, kastele, kasabe i sela koja su u posjedu muslimana, da se jasno razgraniči dokle je jedna, a odakle počinje druga teritorija. Međutim, aktuelni konzul u mojoj Sretnoj Prijestonici podnio je žalbu u kojoj stoji da si ti nakon završetka neprijateljstava, dakle u vrijeme mira, osvojio neke predjele i popisao ih kao osmansko vlasništvo. Potrebno je ispitati te navode i postupiti po naredbi s Porte.” Ferhad-begu se, dalje, sugerira da ne kasni nego da po čaušu koji je za to poslat pošalje zvaničnu verziju granične linije i to jednu njima (Mlečanima), a drugu na Portu, kako bi se njezin sažetak mogao unijeti u ugovor.³¹ Uskoro je bosanskom sandžakbegu Ferhad-begu, zatim kliškom sandžakbegu te sarajevskom i skradinskom kadiji, ponovo poslata još jedna poruka sličnog sadržaja.³²

U literaturi se često ponavlja da je kliški sandžakbeg Ferhad-beg Sokolović, ne obazirući se na mirovni ugovor, svojevóljno povukao granicu, kako se kaže, “na štetu Zadra, Šibenika i Trogira”. Nakon protesta ovih gradova, dvije godine kasnije povučena je nova mletačko-osmanska granica i to sporazumom između mletačkog povjerenika Soranza i bosanskog bivšeg kliškog sandžakbega Ferhad-bega Sokolovića. Međutim, ta je granica “ispravljena” samo u korist Zadra i Šibenika, a Split i Trogir ostali su i dalje “oštećeni gubitkom dijela svog teritorija”.³³ Međutim, iz osmanskih izvora vidi se da Ferhad-beg u ovim aktivnostima nije djelovao sam, već je postojala i zvanična komisija koju su sačinjavali određeni funkcioneri na čelu s Ferhad-begom. Ova je komisija imala precizna uputstva s Porte o tome na koji način treba raditi i kako postupati u navedenim pregovorima. To se vidi i iz instrukcija u vezi s ovim pitanjem koje su s Porte bile poslate kliškom sandžakbegu Ferhad-begu neposredno prije prvog potpisivanja mirovnog sporazuma. Još tada je iskazana potreba da se na licu mjesta utvrdi granica, nakon čega je sačinjen popis navedenih graničnih sela i ostalih lokaliteta koje su pregledali i ovjerali

30 S. M. Traljić, *Tursko-mletačke granice*, str. 451.

31 BOA, MHM 24, 530.

32 BOA, MHM 24, 561.

33 Vjekoslav Omašić, “Sudjelovanje Trogirana i Splitsana u Bitki kod Lepanta 1571. godine”, u: *Lepantska bitka: udio hrvatskih pomoraca u lepantskoj bitki 1571. godine*, Zadar, 1974, str. 142. (dalje: Vj. Omašić, *Sudjelovanje Trogirana i Splitsana*).

kadije, a onda je poslat u prijestolnicu Osmanskog carstva kao i u Veneciju. Na osnovu osmanskih izvora može se vidjeti šta je bio razlog Ferhad-begove “samovolje” i zbog čega je prvu graničnu liniju Ferhad-beg povukao sam. Naime, Ferhad-begu je bio poslat zahtjev s Porte da izvrši reviziju granice zajedno sa članovima komisije i za to zaduženim kadijama, te da s izaslanicima sa suprotne strane zajednički pregleda granicu, “u skladu s istinom i pravdom”, kako bi konačno prestale pritužbe mletačkih izaslanika o tome da je samovoljno povukao granicu. Na to Ferhad-beg šalje izvještaj u kojem kaže da on zaista jeste sam odredio granicu, ali da je to bilo zato što se na dogovorenom sastanku “mletački predstavnici uopće nisu bili pojavili”.³⁴

Prema tome, vidimo da je 1575. godine došlo do obnove sporazuma kao i revizije granične linije. U pregovorima koji su se održavali u Solinu, osmansku stranu ponovo je zastupao Ferhad-beg, a s mletačke strane prisustvovao je jedino konzul Giacomo Soranzo, koji se upravo bio vratio iz Carigrada.³⁵

Osim osmanski dokumenti, o ovim dešavanjima svjedoče i brojni dokumenti iz Državnog arhiva u Veneciji. Oni nude obilan materijal za detaljnije izučavanje svih aktivnosti u vezi s potpisivanjem ovog mirovnog sporazuma kao i razgraničenjem i postavljanjem graničnih znakova.³⁶ Prema italijanskim izvorima, protokol o potpisivanju granice potpisali su u ime Osmanskog carstva najugledniji predstavnici sudskih i vojno-upravnih vlasti: bosanski sandžakbeg Ferhad-beg Sokolović, kliški sandžakbeg Mustafa-beg³⁷, sarajevski muftija i kadija Osman Mahmudov, te skradinski kadija Hasan Halifa.³⁸ Prema Omašiću, iz izvještaja Alvisia Cornera, trogirskog kneza iz

34 BOA, MHM 24, 530.

35 S. M. Traljić, *Tursko-mletačke granice*, str. 451.

36 Ovi granični znaci spominju se u kasnijim verzijama spomenutog sporazuma. Izgleda da je s vremenom došlo do promjene, pomicanja ili trošenja graničnih kamenova. Ekipe koje su oko 1624. godine vršile njihov popravak “stigle su na navedeno mjesto, utvrdili granicu, na granične tačke postavili kamenje i ostale granične znake...”. Alpay Bizbirlik, “Osmanlı-Venedik ilişkileri ve XVI yüzyılın başlarında Adriyatik bölgesindeki sınırlarda yaşanan bazı sorunlar üzerine”, u: *OTAM*, 26/2009, Ankara, 2011, str. 49. (dalje: A. Bizbirlik, *Osmanlı-Venedik ilişkileri*).

37 Riječ je o kasnijem Lala Kara Mustafa-paši Sokoloviću, koji je funkciju sandžakbega Kliškog sandžaka mogao obavljati od 1574. do 1577. godine. Zna se da se nakon povratka s Kipra oko 1571/72. godine nalazio u Istanbulu, a da je 1578. godine proglašen serdarom pohoda na Perziju. Prije njega, sandžakbeg Kliškog sandžaka bio je Ferhad-begov mlađi brat Ali-beg Sokolović, od 1573/74. godine. Premda je zvanično sjedište Kliškog sandžaka bilo u Klisu, sandžakbezi su stolovali u Livnu, koje je bilo najveći i najrazvijeniji grad sandžaka. Zbog toga je Mustafa-paša odlučio u ovom periodu u Livnu podići jednu džamiju, čija je gradnja završena oko 1577. godine. Fehim Dž. Spaho, “Džamije i njihovi vakufi u gradovima Kliškog sandžaka početkom XVII vijeka”, u: *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, V–VII, Sarajevo, 1978, str. 224.

38 BOA MHM 24, 591.

1577. godine, vidi se da je “nakon sporazuma Soranzo – Ferhad-beg, u posjet Trogiru došao novi kliški sandžakbeg Mustafa, koji je i sam uz Ferhad-bega sudjelovao u razgraničenju i donio jednu ispravu na osmanskome jeziku koja je govorila o novom razgraničenju”.³⁹ Iz jednog dokumenta naslovljenog na Ferhad-bega, sandžakbega Bosne, i Mustafa-bega, sandžakbega Klisa, vidimo da su ova dva sandžakbega zajedno sa Džafer-čaušom te mletačkim predstavnikom Giacomom Soranzom ustanovili granice u oblasti Trogira.⁴⁰ Naredni dokument u vezi s granicom na području Trogira jeste hudžet Ferhad-bega, sandžakbega Bosne, i Mustafa-bega, sandžakbega Klisa, s autentičnim potpisom muftije, naiba sarajevskog kadije Osmana, sina Mehmedovog, i skradinskog kadije Hasana Halife, iz 1. dekade džumadel-ula (27. juli – 1. august 1576), sastavljen u Solinu.⁴¹ Ferhad-beg je u Trogiru ostavio samo uski pojas teritorije uz more, a granica se čak do Lukšić Kose, koja je iznad Trogira, spuštala u Kaštelansko polje i išla vrhovima Kozjaka do splitskog teritorija.⁴² Seid M. Traljić pisao je o ovim granicama veoma detaljno, nabrajajući poime-nično sela i lokalitete koji se spominju u navedenim ispravama.

I naredni dokumenti iz istog izvora također su iz 1. dekade džumadel-ula (27. juli – 1. august 1576), sačinjeni u Solinu. Sličnog su osnovnog teksta, s tom razlikom što su navedeni dodatni detalji u vezi s granicama na području Šibenika (nastavak dokumenta br. 824), te Splita (dok. br. 852).

U kasnijim pregovorima između osmanskih i mletačkih vlasti u vezi sa spomenutim granicama, koji su vršeni 1595, 1604, 1619. i 1625. godine, u osmanskome tekstu kao referenca uvijek se spominje da je “navedene granice utvrdio Ferhad-beg u dogovoru s mletačkim izaslanikom Giacomom Soranzom još 1573. godine”. U tekstu obnovljenog mirovnog sporazuma iz 1575, kao ni 1595. godine, nema nikakvih promjena u vezi s granicama niti su dodate nove tačke sporazuma.⁴³

39 Vj. Omašić, *Mletačko-tursko razgraničenje*, str. 16.

40 M. P. Pedani, *Documenti turchi*, dok. br. 849.

41 Ibid, dok. br. 850.

42 Vj. Omašić, *Mletačko-tursko razgraničenje*, str. 14.

43 A. Bizbirlik, *Osmanlı-Venedik ilişkileri*, str. 47.

Handwritten Ottoman document in Arabic script, likely a border treaty or military order, with a date at the top right and a signature at the bottom left.

Istanbul, BOA MHM 24.

Summary

The role of Ferhad-beg Sokolović in establishing the border between the Ottoman Empire and the Venetian Republic after the Cyprus War in 1573

This article analyses the activities of Ferhad-beg Sokolović, who served first as the *sanjak-beg* of Klis and then of Bosnia, in delineating the new boundary line between Venice and the Ottoman Empire following the signing of the separate peace treaty in March of 1573 at the end of the Cyprus war. The article draws not only on scholarly literature, but also on original Ottoman and Venetian documents.

